

СТ А Н О В И Щ Е

върху дисертационен труд

на тема: **„Влияние на семейната среда за емоционалното развитие
на лица с интелектуални затруднения“**

Докторант: Димитрина Йорданова Калоянова

Професионално направление 3.2 „Психология“

Докторска програма ”Обща психология”

ВСУ „Черноризец Храбър“

Научен ръководител: проф. д.пс.н. Иван Александров, д.м.н

Изготвил становището: проф. д-р Велислава Чавдарова

ВТУ „Св.св.Кирил и Методий“

1. Актуалност на дисертационния труд.

Проблематиката, ориентирана върху необходимостта да се подчертае влиянието на семейната среда не само върху емоционалното, но и върху цялостното развитие на лицата с интелектуални затруднения, се оказва не просто актуална, а доминиращо значима в настоящата социална ситуация в глобален мащаб. Това обстоятелство, сякаш визионерски предвидено от автора на дисертационния труд, легитимира отново и препотвърждава дисертабилния характер и иновативността на темата на труда.

Научната интерпретация, реализирана в дисертацията откликва на злободневни за времето ни психологически и социални проблеми, позиционирани в специфичния ракурс на насочването на вниманието на психолозите към това, през което преминава едно семейство на лица с интелектуални затруднения.

2. Данни за докторанта.

Димитрина Калоянова е бакалавър от Плевенския медицински университет със специалност „акушерство“. Последователно завършва две магистратури – „Здравен мениджмънт“ в Университет ”Проф.д-р Асен Златаров” гр. Бургас и „Училищна психология“ в ПУ „Паисий Хилендарски“, както и специализация по съдебна психология в същия университет. От 2017 е докторант към Катедра „Психология“ на ВСУ „Черноризец Храбър“. Обучавала се е в метода Монтесори за деца до 6 годишна възраст и за деца до 12 г. Работи като акушерка, а от 2015 г. до днес – като психолог в ДЦПЛУ – гр. Бургас и заедно с това в ЦСРИ за хора със зрителни затруднения. Трудовият ѝ и образователен опит демонстрира целенасоченост, компетентност и научна ерудиция, отлично верифицирани в прецизно дисертационно изследване.

Констатирам, че са спазени всички критерии и формални изисквания за провеждането на тази процедура, включително е приложената изрядна документация и текстове на научните публикации по темата на дисертацията, покриващи наукометричните изисквания за тази категория научен труд.

3. Оценка на дисертационния труд и автореферата.

Дисертационният труд е с обем 148 страници и включва 16 фигури и 34 таблици. Библиографията обхваща 148 заглавия, от които 27 на кирилица и 121 на латиница, съответстващи на избраната проблематика. Дисертацията е с класическа структура, композиционно оформена във въведение, три логически свързани глави и заключение. Двете приложения илюстративно допълват научния текст.

Във *Въведението* ясно се разкриват акцентите, формирали изследователския фокус на авторовия замисъл, както и породилата го мотивация. Считаю, че дългогодишния опит на Димитрина Калоянова,

свързан с професионалната ѝ реализация именно в помагаща среда, е фактор от съществено значение за успешното осъществяване на този научен труд. Открито е актуалността на интерпретирания проблем, социалната му значимост и коректно са формулирани обектът, предметът, целта, задачите и хипотезите на разработката. Докторантката показва съпричастност към семействата на лица с интелектуални затруднения, която произтича и от трудовия ѝ път.

Първата глава *„Теоретичен обзор на дисертационното изследване“*, разгърната на 48 страници, представя задълбочен анализ на няколко теоретични проблема, свързани с дефиниране на понятията, отнасящи се до интелектуалните затруднения като етиология, разновидности и характеристики. Докторантката се е спряла върху най-често срещаните – ДЦП, умствена изостаналост, епилепсия, Синдром на Даун, нарушения от аутистичния спектър. В същата глава е отделено място на особеностите на семействата с лица с интелектуални трудности, тяхното функциониране и адаптиране към проблемите, преживяванията, през които преминават и отражението на тези затруднения върху емоционалното развитие на децата.

Анализираната природа на емоциите, емоционалното развитие с акцент върху децата с интелектуални затруднения се явява естествено продължение на теоретичните разсъждения. Особено ценни са обобщенията, направени в края на първа глава, които ѝ придават завършек като едновременно коректно презентират съдържанието на следващата,

Втората глава *„Методология на изследването“* представя добре планирано и отлично осъществено изследване. Седемте хипотези позволяват да се разгърне задълбочено проучване, а самата извадка е с достатъчна степен на представителност – 60 лица в ранна и средна зрялост

– 21-48 г., между които 24 мъже и 36 жени, с различна степен на умствена изостаналост и с утежняващи комбинирани заболявания, коректно разписани. Същата прецизност и точност откриваме и при ранжирането на семействата и близките на изследваните лица, което е гаранция за достоверност и позволява да се направят множество корелационни връзки между изследваните параметри.

Изследователските методи са точни като съдържание, информативни и включват: методика за изследване на способността за разпознаване на емоционалните състояния при лица с интелектуални затруднения, разработена от Л.Ф. Фатихова и А.А. Харисова; въпросник „Скала за семейна адаптация и сплотеност“, основаващ се на „циркулярен модел“ на Д.Х.Олсон, който включва три важни параметъра на семейното поведение: сплотеност; адаптация и комуникация с по 4 нива и статистически методи за обработка на данните.

Третата глава *„Анализ и интерпретация на резултатите от емпиричното изследване“* е организирана около валидизацията на формулираните хипотези. Изводите в края звучат експертно, с висока степен едновременно на конкретност и обобщеност.

Заклучението е обвързано с намерението на авторката да изготви ръководство за прилагане на методиката за изследване на лицата с интелектуални затруднения и техните семейства с акцент върху емоционалното им развитие.

Авторефератът съответства в съдържателно и структурно отношение на дисертационния труд като синтезирано, но изчерпателно представя основните му моменти. Публикациите по дисертацията са 5 бр. и са релевантни на изследваната проблематика.

4. Научни приноси.

Напълно приемам формулираните приноси от докторантката, които коментирам по следния начин:

Във връзка с феноменологичния анализ на проблемите, свързани с емоционалното развитие на хората с интелектуални затруднения и техните семейства:

1. Реализирано е систематизирано изследване на решенията на съвременната психология относно неврофизиологичните основи на интелектуалните затруднения.
2. Направена е впечатляващо детайлизирана хронологична интерпретация на възгледите за човешката интелигентност.
3. Разработена е цялостна концепция относно етапите и проблемите, с които се сблъскват семействата на лица със затруднения.

Във връзка с феноменологичния анализ на водещите за емоционалното развитие параметри като сплотеност, адаптация и комуникация в семейна среда:

1. Креативно изведена и доказана е тезата за ценността на човешкото общуване във функциите му на информационен, перцептивен и интерактивен процес.
2. Направен е цялостен и автентично изграден психологичен профил на равнищата на комуникация в семейна среда.
3. Правилно са идентифицирани и систематизирано обобщени механизмите за генериране на сплотеност и адаптация в семейна среда.

Във връзка с извършеното емпирично изследване на лица с интелектуални увреждания::

1. Творчески е конструиран дизайнът на емпиричното изследване, с висока стойност на приложимост и внедримост,

от една страна, и цялостност и задълбоченост от друга.

2. Подходящо е подбрана надеждна методика за осъществяване на изследователските процедури и проверка на заложените 7 хипотези.
3. Правилно е осъществен статистически, количествен и качествен анализ, структуриран съобразно последователността на изследваните величини.
4. Ясно са формулирани изводи и обобщения с реалистична и висока практико-приложна стойност.

Няма как да не изразя становище, че докторантката успешно е постигнала целите на дисертационния труд, показала е отлично познаване на проблематиката, личностна и професионална ангажираност с нея, както и формирани умения за научно-изследователска работа. Вярвам, че тя ще бъде продължена с реализацията на бъдещите идеи, породили се още в хода на написването на този дисертационен труд.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: Въз основа на посочените констатации, произтекли от прочита на дисертационния труд **„Влияние на семейната среда за емоционалното развитие на лица с интелектуални затруднения“** с автор **Димитрина Калоянова**, заявявам категорична позиция с **положителен вот** за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ по психология.

1.11.2022 г.

.....

В.Търново

проф.д-р В.Чавдарова

